

**ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมกับการเสริมสร้างอธิปไตยทาง
อาหารของชาวนารายย่อยในประเทศไทย
กรณีศึกษา การเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาข้าว
Fair Trade Rice Movement and Food Sovereignty of
Thai Smallholder Rice Farmers: A Case study of
Increasing Power to Determine the Rice Price**

สิรินทิพย์ นรินทร์ศิลป์

Sirinthip Narinsilp

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University

E-mail: sirinthip.narin@gmail.com

Received: May 09, 2018

Revised: Jun 25, 2018

Accepted: Jun 28, 2018

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย จะสามารถเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหาร โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาข้าวให้แก่ชาวนารายย่อย ได้หรือไม่ อย่างไร วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกผู้นำกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมจำนวน 6 กลุ่ม จากจำนวนทั้งหมด 8 กลุ่ม และการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบกึ่งโครงสร้างกลุ่มตัวอย่างชาวนารายย่อยที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย จำนวน 67 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบ

เฉพาะเจาะจง และแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แนวคิดอธิปไตยทางอาหาร และหลักการในมาตราที่ 8 เรื่อง เสรีภาพในการกำหนดราคาและเสรีภาพทางการตลาดสำหรับการผลิตทางการเกษตร ของ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men

ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยไม่ได้ช่วยเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหาร โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาข้าวให้แก่ชาวนารายย่อย เพราะ อำนาจในการกำหนดราคาสินค้าในขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงอยู่ที่ Fairtrade Labelling Organizations International (FLO) และผู้ค้ามากกว่าที่จะอยู่ที่ชาวนารายย่อย โดยราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของข้าวยังคงถูกกำหนดโดย FLO และราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดก็ยังไม่สามารถประกันได้ว่าเป็นราคาที่ครอบคลุมต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของชาวนารายย่อย เนื่องจาก เกณฑ์ในการคำนวณต้นทุนการผลิตของชาวนาของแต่ละคนแตกต่างกัน และ FLO เองก็ไม่เคยปรับเปลี่ยนราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดไปตามต้นทุนผันแปรในแต่ละปี นอกจากนี้ ในกรณีที่ราคาตลาดข้าวมีราคาตกต่ำกว่าราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดที่ FLO กำหนด ก็ดูเหมือนว่าอำนาจในการกำหนดราคาสินค้าจะอยู่ที่ผู้ค้าเช่นเดิม และราคาข้าวในช่องทางการค้าที่เป็นธรรมก็อาจจะถูกปรับเปลี่ยนไปตามราคาตลาด อย่างไรก็ตาม แม้ว่า FLO ได้กำหนดให้มีช่องทางสำหรับชาวนารายย่อยสามารถเข้าไปแสดงความคิดเห็นและเจรจาต่อรองในเรื่องของราคาข้าวได้ผ่านการประชุมสมัชชาใหญ่ในแต่ละปีของกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าว แต่ชาวนารายย่อยก็ยังคงไม่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองทางการค้า ทั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากการที่ชาวนารายย่อยในประเทศไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เป็นชาวนารายย่อยที่มีระดับการศึกษาไม่สูงมาก จึงไม่มีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการค้าและตลาดในการต่อรองมากนัก ยิ่งไปกว่านั้น ชาวนารายย่อยเองก็ไม่ได้ตระหนักถึงสิทธิในการกำหนดและต่อรองราคาของตัวเอง

คำสำคัญ: ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรม อธิปไตยทางอาหาร ชาวนารายย่อยในประเทศไทยอำนาจในการกำหนดราคา

Abstract

This research aimed to study whether fair trade rice movement in Thailand can strengthen food sovereignty for Thai smallholder rice farmers, and especially whether it can increase power to determine rice prices. This research was conducted qualitatively. The research methods were documentary analysis and interviews. In-depth interviews were conducted with 6 of 8 group's leaders of fair trade rice producer organizations and semi-structured interviews were conducted with 67 smallholder rice farmers recruited by purposive sampling. The concepts guiding the analysis were food sovereignty and Article 8: Freedom to determine price and market for agricultural production of Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men. The research findings show that the fair trade rice movement in Thailand is not able to strengthen food sovereignty for Thai smallholder rice farmers, nor can it increase these farmers' power to determine rice prices because the power to determine the rice prices is still with the Fair Trade Labeling Organizations International (FLO) and traders rather than smallholder rice farmers. Fair trade rice minimum prices are still set by the FLO and could not be guaranteed as a price that covers the real costs of production for the smallholder rice farmers. This is because each farmer has different criteria for calculating the production costs. In addition, the FLO also has not adjusted the fair trade minimum prices in response to changing variable costs in each production year. Moreover when the market prices of rice are lower than the minimum prices, the power to determine the rice price is still with traders and fair trade rice prices may be adjusted according to the

market prices. Despite the fact that the FLO has created a channel for smallholder rice farmers to negotiate the price via the annual general assembly meeting of producer organizations, smallholder rice farmers still lacked the power to negotiate due to the fact that most Thai smallholder rice farmers are less educated. Therefore, smallholder rice farmers have less trade and market information for negotiation. Furthermore, smallholder rice farmers also do not realize their right to self-determination and negotiation.

Keywords: Fair trade rice movement, Food sovereignty, Thai smallholder rice farmers, Power to determine the price

บทนำ

ปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก แรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 50 เป็นชาวนา และชาวนาส่วนใหญ่เป็นชาวนารายย่อย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558; สารสนเทศส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559) แม้ว่าชาวนารายย่อยจะมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจทางการเกษตรของประเทศ แต่ชาวนารายย่อยก็ยังคงเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในประเทศที่เผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงทางรายได้และความยากจน โดยสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาดังกล่าว มาจากการขาดแคลนความสามารถทางการผลิตและผลกระทบของการเปิดเสรีทางการค้า ทำให้ชาวนารายย่อยได้รับผลกระทบจากความผันผวนของราคาตลาด และบ่อยครั้งชาวนารายย่อยก็จำเป็นต้องจำหน่ายสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตจริง (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, บุญมี ลี และ เทพกร ณ. สงขลา, 2545) แม้ว่ารัฐบาลไทยจะรับรู้ถึงปัญหาดังกล่าวมาเป็นเวลานาน แต่ประเทศไทยก็ยังคงเลือกที่จะพัฒนาประเทศตามแนวคิดเสรี

นิยมใหม่ ดังนั้น ขบวนการรายย่อยจึงไม่มีอำนาจในการกำหนดและต่อรองราคาสินค้า รวมถึงไม่มีตลาดทางเลือกอื่น

แนวคิดอธิปไตยทางอาหาร (food sovereignty) เป็นแนวคิดด้านอาหารทางเลือก ที่ถูกประกาศขึ้นในปี ค.ศ. 1996 ในการประชุม World Food Summit โดยกลุ่มเคลื่อนไหวเกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาที่เรียกว่า La Via Campesina เพื่อต่อต้านการพัฒนาตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ และเรียกร้องถึงสิทธิในการกำหนดและตัดสินใจในระบบเกษตรและอาหาร โดยเฉพาะสิทธิทางการผลิต สิทธิในการเข้าถึงตลาด และสิทธิของการค้าสินค้าเกษตรและอาหารของเกษตรกรรายย่อย คำนิยามของอธิปไตยทางอาหารล่าสุดได้ถูกนิยามว่า “อธิปไตยทางอาหาร คือ สิทธิของประชาชนที่จะผลิตอาหารที่ดีต่อสุขภาพและมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ด้วยวิธีการที่ดำรงรักษาระบบนิเวศ และสิทธิในการกำหนดระบบอาหาร และเกษตรของพวกเขาเอง” (The International Nyéléni Newsletter, 2007a) นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2007 ในการประชุม Nyéléni 2007 Forum for Food Sovereignty ขบวนการอธิปไตยทางอาหาร ยังได้ระบุว่า ควรที่จะมีการสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมทางการค้า และสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรมจะช่วยให้เกิดอธิปไตยทางอาหาร (We will support fairness in trading and “fair trade” where it contributes to food sovereignty) (The International Nyéléni Newsletter, 2007b) และในปี ค.ศ. 2008 กลุ่ม La Via Campesina ได้ประกาศ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men เพื่อเรียกร้องถึงสิทธิของขบวนการรายย่อย โดยในมาตราที่ 8 ของแถลงการณ์ได้มีการระบุถึง เสรีภาพในการกำหนดราคาและเสรีภาพทางการตลาดสำหรับการผลิตทางการเกษตรของขบวนการรายย่อยด้วย

การค้าที่เป็นธรรม (fair trade) เป็นรูปแบบของการค้าทางเลือกที่ถูกพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 โดยกลุ่มองค์กรที่มีใช้รัฐบาลในประเทศพัฒนาแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อท้าทายต่อระบบการค้าเสรี และเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนาให้สามารถเข้าถึงตลาดและการได้รับราคาที่เป็น

ธรรม อันจะช่วยให้พวกเขาสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถจัดปัญหาความยากจนได้ โดยค่านิยมของการค้าที่เป็นธรรม (fair trade) ถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดเจนในปี ค.ศ. 2001 ในการประชุม Arusha Conference โดยเครือข่ายการค้าที่เป็นธรรม ที่ถูกเรียกว่า FINE อันประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มขององค์กรที่มีใช้รัฐบาลในภูมิภาคยุโรป ได้แก่ Fairtrade Labelling Organization International (FLO), The International Federation of Alternative Traders (IFAT), The Network of European Worldshops (NEWS) และ European Fair Trade Association (EFTA) ซึ่งนิยามการค้าที่เป็นธรรมว่า หมายถึง “การเป็นหุ้นส่วนทางการค้า ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการเจรจา, ความโปร่งใส และการเคารพ ที่ค้นหาความเท่าเทียมทางการค้าระหว่างประเทศที่มากขึ้น การค้าที่เป็นธรรมจะช่วยให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน โดยการเสนอเงื่อนไขทางการค้าที่ดีกว่า และการประกันความมั่นคงในสิทธิของผู้ผลิตและแรงงานชายขอบ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา องค์กรการค้าที่เป็นธรรม จะถูกสนับสนุนโดยผู้บริโภคที่เข้ามามีส่วนรวมในการสนับสนุนผู้ผลิต การสร้างการตระหนักและการณรงค์เพื่อการเปลี่ยนกฎระเบียบทางการค้าของการค้าระหว่างประเทศในรูปแบบดั้งเดิม” (Fairtrade International, 2011a)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแนวคิดอิปปิไทยทางอาหารและการค้าที่เป็นธรรม พบว่า แม้ว่าอิปปิไทยทางอาหารและการค้าที่เป็นธรรมจะถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบโต้ต่อผลกระทบทางลบของระบบการค้าเสรี และมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยเหมือนกัน แต่แนวคิดทั้ง 2 มี กลยุทธ์ที่แตกต่างกัน คือ อิปปิไทยทางอาหารเป็นแนวคิดที่ต่อต้านและปฏิเสธระบบการค้าเสรีและการค้าระหว่างประเทศ และให้ความสำคัญกับการปกป้องตลาดท้องถิ่นและตลาดภายในประเทศ ในขณะที่ การค้าที่เป็นธรรม แม้จะตอบโต้ต่อผลกระทบของการค้าเสรี แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธระบบดังกล่าว ในทางกลับกัน การค้าที่เป็นธรรมยังคงสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ และพยายามจะสร้างโอกาสที่จะช่วยให้เกิดความเป็นธรรมทางการค้าในระบบการค้าเสรีเพิ่มขึ้น ความแตกต่างทางกลยุทธ์นี้

จึงทำให้แนวคิดอธิปไตยทางอาหารและการค้าที่เป็นธรรมต่างก็มีข้อจำกัดในการจัดการกับปัญหาของเกษตรกรรายย่อย และการค้าที่เป็นธรรมอาจจะไม่ใช่เครื่องมือที่เพียงพอในการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารให้แก่เกษตรกรรายย่อย (Bacon, 2015; Burnett 2017; Zerb, 2014) โดย Burnett อธิบายเพิ่มเติมว่า แม้ว่าแนวคิดอธิปไตยทางอาหารจะช่วยเสริมสร้างการตระหนักถึงอาหารในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ไม่ได้จัดหาโอกาสที่จะช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย รวมถึงไม่ได้เสนอทางออกสำหรับจัดการกับระบบการค้าที่ยังคงไม่เป็นธรรมในปัจจุบัน ในขณะที่ การค้าที่เป็นธรรม แม้จะจัดหาโอกาสของการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร แต่ตลาดที่การค้าที่เป็นธรรมยังคงทำงานอยู่ภายใต้ห่วงโซ่อุปทานเดียวกันกับระบบการค้าเสรี เกษตรกรรายย่อยก็ยังคงเผชิญกับปัญหาของการแข่งขันทางการผลิต และได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าในระบบตลาด ดังนั้นแนวคิดทั้งสองจึงอาจให้ผลประโยชน์กับกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่มีเป้าหมายของการพัฒนาชีวิตแตกต่างกันระหว่างเกษตรกรรายย่อยที่ต้องการทำเกษตรแบบยังชีพกับเกษตรกรรายย่อยที่ต้องการทำเกษตรพาณิชย์ (Burnett 2017) ในระหว่างที่ Zerb มีมุมมองเพิ่มเติมจาก Burnett ว่า ระบบการค้าที่เป็นธรรมซึ่งดำรงอยู่ในห่วงโซ่อุปทานเดียวกับระบบการค้าเสรีนั้น ยังไม่สามารถเปลี่ยนผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตและการบริโภคในปัจจุบัน ซึ่งดูเหมือนว่าผู้บริโภคยังคงมีอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจในระบบอาหารมากกว่าผู้ผลิต หรือการสร้างสมดุลระหว่างอธิปไตยทางอาหารของผู้บริโภคและอธิปไตยทางอาหารของผู้ผลิตได้ (Zerb, 2014)

นอกจากนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับงานศึกษาปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรม ยังพบว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมมีจำนวนหลากหลายองค์กร แม้ว่าแต่ละขบวนการการค้าที่เป็นธรรมจะมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยเข้าถึงตลาดและการได้รับราคาที่เป็นธรรมเหมือนกัน แต่แต่ละขบวนการก็มีมุมมองความคิดเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างการเข้าถึงตลาดและการได้รับราคาที่เป็นธรรมไม่เหมือนกัน ส่งผลให้แต่

ละขบวนการมีรูปแบบของปฏิบัติการที่แตกต่างกัน โดยงานศึกษาของ Bacon ได้ชี้ให้เห็นว่า ปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมที่แตกต่างกัน อาจส่งผลให้ผลลัพธ์ของการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยแตกต่างกันด้วย (Bacon, 2015) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาส่วนใหญ่ ยังคงแสดงให้เห็นว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมมีข้อจำกัดใหญ่ๆ 4 เรื่อง คือ 1. เงื่อนไขของราคาขั้นต่ำของสินค้าการค้าที่เป็นธรรมยังคงไม่สามารถถูกบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. ต้นทุนของการรับรองการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีค่าใช้จ่ายสูง 3. ความสามารถและสัดส่วนของการตลาดของการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีสัดส่วนน้อย และ 4. กฎเกณฑ์และข้อบังคับของการรับรองการค้าที่เป็นธรรมที่อาจจะยากเกินความสามารถที่เกษตรกรรายย่อยบางกลุ่มที่จะปฏิบัติได้ โดยข้อจำกัดดังกล่าว ถูกถกเถียงว่า เป็นผลมาจากการที่ปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงทำงานอยู่ภายใต้ห่วงโซ่อุปทานเดียวกันกับระบบการค้าเสรี ส่งผลให้การค้าที่เป็นธรรมยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากกลไกราคาตลาด และการแข่งขันทางการค้าได้ อีกทั้ง การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และข้อบังคับของการรับรองการค้าที่เป็นธรรม ยังเป็นที่ถกเถียงด้วยว่าอาจส่งผลให้รายย่อยสูญเสียอำนาจในการกำหนดโดยตัวเอง (self-autonomous) เนื่องจาก เกษตรกรรายย่อยต้องทำตามกฎระเบียบและเงื่อนไขของการค้าที่เป็นธรรมมากกว่าที่กำหนดและตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตและการค้าด้วยตัวเอง (Bacon, 2015; Burnett, 2017; Jaffee, 2007; Naylor 2014, Oosterveer and Sonnenfeld, 2012; Sylla 2014; Zerb, 2014)

แม้ว่า งานศึกษาที่เกี่ยวข้องจะอธิบายว่าการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีข้อจำกัดต่างๆ แต่งานศึกษาส่วนหนึ่งก็ยังคงสนับสนุนการค้าที่เป็นธรรมในการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของเกษตรกรรายย่อย โดยอธิบายว่า การค้าที่เป็นธรรมยังคงช่วยเติมเต็มอธิปไตยทางอาหารมากกว่าที่จะปฏิบัติ ยิงไปกว่านั้น ปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมอาจจะให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันในแต่ละกรณีศึกษา (Bacon, 2015; Burnett and Murphy, 2014; Burnett, 2017; Jaffee, 2007; Zerb, 2014) ด้วยงานศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาการค้าที่เป็น

ธรรมในภูมิภาคอเมริกากลางและอเมริกาใต้ ซึ่งเป็นภูมิภาคแรกที่ระบบการค้าที่เป็นธรรมได้ก่อตัวขึ้น และเป็นงานศึกษาในสินค้ากาแฟ ซึ่งเป็นประเภทสินค้าการค้าที่เป็นธรรมประเภทแรกในรูปแบบของตรารับรอง และเป็นประเภทสินค้าที่มีผู้ผลิตมากที่สุด และสามารถทำรายได้และมีส่วนแบ่งทางการตลาดมากที่สุด (Bacon, 2015; Burnett 2017; Jaffee, 2007; Naylor, 2014, Zerb, 2014) ดังนั้น ในบทความวิจัยนี้ จึงต้องการศึกษาว่า ปฏิบัติการของขบวนการค้าที่เป็นธรรมในประเทศอื่น และในสินค้าประเภทอื่น จะให้ผลลัพธ์ที่เหมือนหรือแตกต่างจากงานศึกษาที่มีมาอยู่ก่อนอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาว่าขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหาร และจำหน่ายสินค้าข้าวซึ่งเป็นอาหารหลัก จะสามารถเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหาร โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาข้าวให้แก่ชาวนารายย่อย ได้หรือไม่ อย่างไร

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์ข้อมูลเป็นหลัก โดยการศึกษาทางเอกสารจะศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา หลักการ เงื่อนไขทางการค้า และมาตรฐานทางการค้าของการค้าที่เป็นธรรม และการสัมภาษณ์ข้อมูล จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมกับขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย จำนวน 6 กลุ่ม จากที่มีทั้งหมดจำนวน 8 กลุ่ม¹ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ

¹ ข้อมูลจากเว็บ FLOCERT ตั้งแต่ปีพ.ศ.2558-2560 พบว่า มีกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมกับขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย จำนวนทั้งหมด 12 กลุ่ม แต่ในปัจจุบัน ข้อมูล ณ วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2561 พบว่า มีกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมกับขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย เพียงแค่จำนวน 8 กลุ่ม เนื่องจาก มีกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าว จำนวน 2 กลุ่ม ระบุการดำเนินการต่อสัญญาการค้าข้าวในขบวนการการค้าที่เป็นธรรม คือ สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เลิงนกทาและไทยเจริญจำกัด จังหวัดยโสธร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านปรือ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ และมีกลุ่ม

กึ่งโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างของชาวนารายย่อยที่เข้าร่วมในขบวนการค้าข้าวที่เป็นธรรม จำนวน 67 คน โดยการสุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวนารายย่อยที่มีที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ต่อครัวเรือน มีรายได้จากการปลูกและจำหน่ายข้าวเป็นหลัก และเข้าร่วมในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมมากกว่า 3 ปีขึ้นไป เนื่องจาก จะเป็นเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์แล้ว และมีประสบการณ์ในการผลิตและจำหน่ายข้าวในขบวนการการค้าที่เป็นธรรม

กลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมกับขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยที่ถูกสัมภาษณ์ในบทความนี้ จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ 1. สหกรณ์กรีนเนท จำกัด สำนักงานใหญ่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร 2. กลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จังหวัดอุบลราชธานี 3. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเอฟทีเอส จังหวัดอำนาจเจริญ 4. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ 5. กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร และ 6. ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุมแสง จังหวัดศรีสะเกษ โดยกลุ่มผู้ผลิตข้าวที่ไม่ได้ถูกสัมภาษณ์ในบทความนี้ คือ 1. สหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ และ 2. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนข้าวอินทรีย์และแฟร์เทรดไทย จังหวัดอำนาจเจริญ เนื่องจาก กลุ่มผู้ผลิตข้าวไม่สะดวกในการให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล บทความนี้จะใช้แนวคิดอธิปไตยทางอาหาร และ หลักการของ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men

องค์กรผู้ผลิตข้าว อีกจำนวน 2 กลุ่ม ที่ FLOCERT ได้มีการปรับและจัดระบบข้อมูลใหม่ โดยปรับเปลี่ยนให้กลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์กรีนเนท จำกัด ถือเป็นกลุ่มองค์กรผู้ผลิตเดียวกับสหกรณ์กรีนเนท จำกัด คือ กลุ่มเกษตรกรทำนาบากรือ จังหวัดยโสธร และ กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโส จังหวัดยโสธร อย่างไรก็ตาม ข้อมูลกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมกับขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยอาจมีการเปลี่ยนแปลงอีกได้ภายหลังจากบทความชิ้นนี้

ในมาตราที่ 8 เรื่อง เสรีภาพในการกำหนดราคาและเสรีภาพทางการตลาดสำหรับการผลิตทางการเกษตร ในการวิเคราะห์การศึกษา

แม้ว่า แนวคิดอธิปไตยทางอาหารใน Declaration of Nyéléni ปีค.ศ. 2007 จะเป็นคำนิยามที่ถูกปรับล่าสุด แต่แนวคิดอธิปไตยทางอาหารก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงและยังไม่มีข้อสรุปว่า อธิปไตยทางอาหาร คือ สิทธิของใคร ระหว่างสิทธิของผู้ผลิตกับสิทธิของผู้บริโภค และเป็นสิทธิในระดับใด คือ เป็นสิทธิระดับรัฐ สิทธิระดับชุมชน หรือสิทธิระดับปัจเจกบุคคล แต่ด้วยบทความนี้ มุ่งศึกษาถึงการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของกลุ่มชาวนารายย่อยในประเทศไทย ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสิทธิของผู้ผลิต ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยประเทศไทยมีระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยอำนาจอธิปไตยถือว่าเป็นของประชาชน ในขณะเดียวกันอาชีพชาวนา ก็ถือว่าเป็นอาชีพของคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อทั้งระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนั้น บทความนี้ จึงเลือกจะใช้คำนิยามอธิปไตยทางอาหารของ International Planning Committee for Food Sovereignty (IPC) ปี ค.ศ. 2002 ในการวิเคราะห์การศึกษา เนื่องจาก เป็นคำนิยามที่มีขอบเขตของคำนิยามกว้างกว่าคำนิยามอื่น ซึ่งให้ความหมายที่ครอบคลุมงานศึกษามากที่สุด โดย IPC ได้นิยามอธิปไตยทางอาหารว่า *อธิปไตยทางอาหาร คือ สิทธิของประชาชน ชุมชน และประเทศ ที่จะกำหนดนโยบายทางการเกษตร นโยบายทางด้านแรงงาน นโยบายทางการประมง นโยบายเกี่ยวกับที่ดิน ซึ่งมีความเหมาะสมกับระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพวกเขา ทั้งยังรวมถึงสิทธิอันแท้จริงของสิทธิทางอาหารและสิทธิในการผลิตอาหาร ซึ่งหมายความว่า ประชาชนทุกคนจะต้องมีสิทธิในอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการ มีความเหมาะสมทางวัฒนธรรมและทรัพยากรการผลิต และมีความสามารถที่จะรักษาพวกเขาและสังคมของพวกเขาอย่างยั่งยืน*” คำนิยามดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า อธิปไตยทางอาหารเป็นทั้งสิทธิของประชาชน สิทธิของชุมชน และสิทธิของรัฐที่จะกำหนดและตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตในระบบเกษตร

และอาหาร นอกจากนี้ ยังมีมุมมองการสนับสนุนการผลิตที่มีประโยชน์ต่อมิติด้านต่างๆ ทั้งต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม และวัฒนธรรมด้วย

สำหรับหลักการของ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men ในมาตราที่ 8 ได้มีการประยุกต์ใช้ หลักการในข้อที่ 5 ซึ่งระบุว่า ชาวนามีสิทธิที่จะกำหนดราคาทั้งรายปัจเจกบุคคลและรายกลุ่ม และหลักการในข้อที่ 7 ซึ่งระบุว่า ชาวนามีสิทธิที่จะได้รับราคาที่เป็นธรรมสำหรับการผลิตของเขา

อย่างไรก็ตาม ด้วยแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร และหลักการของ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men ในมาตราที่ 8 เป็นแนวคิดและหลักการที่เป็นนามธรรม ดังนั้น บทความนี้ จึงได้มีการกำหนดตัวชี้วัดอำนาจในการกำหนดราคาและนิยามในเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร และหลักการของ Declaration of the Rights of Peasants-Women and Men ในมาตราที่ 8 ดังนี้

อำนาจในการกำหนดราคา หมายถึง หมายถึง ความสามารถในการตั้งราคาขายสินค้า อันเป็นราคาที่ครอบคลุมต้นทุนการผลิต และสามารถที่จะขายสินค้าตามราคาที่ตั้งไว้ได้ หรือความสามารถที่จะกำหนดราคาโดยใช้ต้นทุนการผลิตเป็นฐานในการกำหนดราคา (cost based pricing approach) (Agriculture Business Strategies,1999) โดยความสามารถดังกล่าว ต้องประกอบด้วย

1. มีช่องทางหรือกระบวนการที่สามารถเข้าไปกำหนดและเจรจาต่อรองราคา หมายถึง มีการจัดประชุม หรือ การสำรวจความคิดเห็น ที่ชาวนามีส่วนร่วมเข้าไปแสดงความคิดเห็น และกำหนดราคาขั้นต่ำของข้าวเปลือก
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดราคา หมายถึง ชาวนาสามารถที่จะเข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นในการกำหนดราคาขั้นต่ำของข้าวเปลือก
3. มีอำนาจในการกำหนดและต่อรองราคา หมายถึง ชาวนามีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับขบวนการการค้าที่เป็นธรรม สถานการณ์ตลาดข้าว และราคาข้าวของตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ เพื่อใช้สำหรับเจรจาและต่อรองกับผู้ค้า

4. ได้รับราคาที่ครอบคลุมต้นทุนการผลิต หมายถึง ชาวนาสามารถจำหน่ายข้าวเปลือกได้ตามราคาที่ครอบคลุมต้นทุนการผลิตที่แท้จริงทั้งหมด

ตัวชี้วัดข้างต้นนี้ จะใช้ในการประเมินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชาวนายรายย่อยที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมสามารถเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารให้กับชาวนายรายย่อยได้หรือไม่ โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคา และการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การประเมินหาค่ารวม (total) และค่าร้อยละ (percentage)

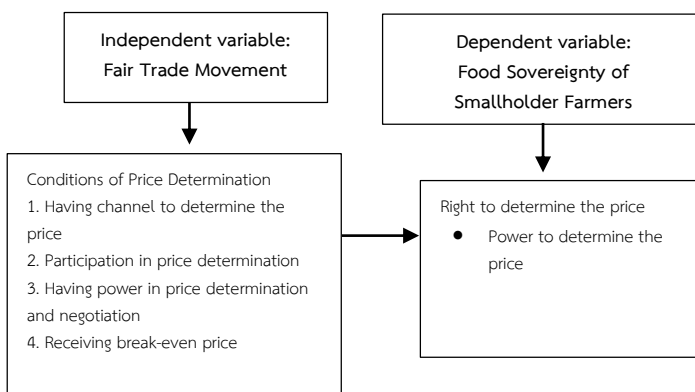

Figure 1 Conceptual Framework

อภิปรายผล

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวในประเทศไทยจำนวนทั้งหมดที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าที่เป็นธรรม ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับ Fairtrade Labelling Organizations International (FLO) และเป็นกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ทั้งหมด โดยเงื่อนไขของ FLO ได้กำหนดว่า เกษตรกรผู้ประสงค์จะเข้าร่วมในขบวนการการค้าที่เป็นธรรมจะต้องเป็นเกษตรกรรายย่อยเท่านั้น และเกษตรกรรายย่อยจะต้องรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรผู้ผลิตรายย่อย (small producer

organization-SPO) ในการดำเนินการการค้าที่เป็นธรรม เนื่องจาก ระบบการค้าที่เป็นธรรม นอกจากมีเป้าหมายที่ขจัดปัญหาความยากจนของผู้ผลิตรายย่อยแล้ว ยังมีเป้าหมายที่ทำให้ผู้ผลิตรายย่อยมีอำนาจในการจัดการการผลิตและการค้า รวมถึงมีอำนาจในการเจรจาต่อรองทางการค้าด้วย นอกจากนี้ FLO ยังได้กำหนดว่าองค์กรผู้ผลิตรายย่อยจะต้องมีการบริหารจัดการกลุ่มด้วยหลักการประชาธิปไตย และกระจายผลประโยชน์ของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างเท่าเทียม (Fairtrade International, 2011b, p.8)

สำหรับเงื่อนไขในการกำหนดราคา FLO ได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของสินค้า (fairtrade minimum price) เพื่อช่วยปกป้องผู้ผลิตรายย่อยจากความไม่แน่นอนของราคาตลาด และเพื่อให้ผู้ผลิตรายย่อยใช้ราคาขั้นต่ำเป็นราคามาตรฐานในการต่อรองกับผู้ค้า โดยในกรณีที่ราคาตลาดของสินค้าตกต่ำ ราคาขั้นต่ำจะถูกบังคับใช้กับผู้ค้าที่ประสงค์จะซื้อขายสินค้าการค้าที่เป็นธรรม เพื่อให้ผู้ผลิตรายย่อยได้รับราคาที่สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตจริง ในขณะที่ ถ้าราคาตลาดของสินค้ามีราคาสูงกว่าราคาขั้นต่ำที่ถูกกำหนด ผู้ผลิตก็ควรจะได้รับราคาตามราคาตลาด สำหรับวิธีการกำหนดราคาขั้นต่ำของ FLO นั้นจะถูกกำหนดตามหลักการต้นทุนการผลิตที่ยั่งยืน (cost of sustainable production-COSP) ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค และในแต่ละประเทศ โดย FLO จะใช้วิธีการส่งตัวแทนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานกลางประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อเข้าสำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนการผลิตย้อนหลังไปประมาณ 10 ปี ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับขนาดการถือครองที่ดิน ข้อมูลวงจรการผลิตสินค้า ข้อมูลผลผลิตของสินค้า ข้อมูลกระบวนการแปรรูปและจำหน่ายสินค้า และข้อมูลต้นทุนการผลิตของสินค้าทั้งหมด ซึ่งรวมถึงต้นทุนในการจ่ายค่าตรวจรับรองสินค้าการค้าที่เป็นธรรม และค่าตรวจรับรองอินทรีย์ด้วย และการสัมภาษณ์ข้อมูลจะใช้วิธี consensus building process เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรรายย่อยประมาณ 3-5 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำของกลุ่มองค์กรผู้ผลิตรายย่อย และใช้เวลาสัมภาษณ์กลุ่มละ

ประมาณ 3-4 ชั่วโมง เมื่อได้รับข้อมูลเรียบร้อยแล้ว FLO จะนำข้อมูลไปคำนวณราคาขั้นต่ำของสินค้าชนิดนั้น และมีการกำหนดว่าราคาขั้นต่ำที่ถูกกำหนดเป็นราคาสินค้า ณ แหล่งผลิต หรือราคาหน้าฟาร์ม (Ex Works-EXW) หรือเป็นราคาตั้งแต่ท่าเรือของผู้ขาย (Free On Board-FOB) อย่างไรก็ตาม กระบวนการการกำหนดราคาขั้นต่ำของ FLO ของสินค้าแต่ละชนิด ส่วนใหญ่จะใช้เวลาค่อนข้างนานประมาณ 3-5 ปี เนื่องจากปัญหาในเรื่องของภาษาและการทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ในแต่ละประเทศ เมื่อ FLO กำหนดราคาขั้นต่ำของสินค้าแล้ว ราคาขั้นต่ำนั้นจะถูกปรับใช้เป็นมาตรฐานกับเกษตรกรรายย่อย ทั้งที่อยู่ในองค์กรผู้ผลิตรายย่อย แรงงานจ้างในฟาร์มหรือบริษัท และการผลิตภายใต้พันธสัญญาภายในประเทศนั้นๆ โดยราคาขั้นต่ำจะถูกจ่ายโดยผู้ค้า (trader) ที่เป็นสมาชิกของ FLO และเป็นผู้ค้าที่เป็นผู้ซื้อสินค้าลำดับแรกจากองค์กรผู้ผลิต (Fairtrade International, 2011c) อย่างไรก็ตาม FLO แจกแจงว่า ราคาขั้นต่ำที่ FLO กำหนดอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ผู้ผลิตและผู้ค้าที่เป็นสมาชิกของ FLO จึงจำเป็นต้องมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงข้อมูลของ FLO อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ในหลักการข้อที่ 2 เรื่อง Contract ในข้อย่อยที่ 2.3.3 ของมาตรฐานผู้ผลิต FLO ยังได้ระบุว่า ราคาขั้นต่ำในสัญญาอาจจะถูกปรับเปลี่ยนได้ถ้าผู้ผลิตและผู้ค้าสามารถตกลงราคากันได้และมีการลงนามในเรื่องราคาซื้อขายเป็นลายลักษณ์อักษร ยิ่งไปกว่านั้น ในหลักการข้อที่ 4 เรื่อง Business and Development ของมาตรฐานผู้ผลิต ยังได้ระบุว่า กลุ่มองค์กรผู้ผลิตต้องมีการจัดประชุมสมาชิกใหญ่ปีละ 1 ครั้ง เพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินการแฟร์เทรด อาทิ การหารือเรื่องราคาซื้อขายสินค้ากับสมาชิกและการหารือเกี่ยวกับการจัดทำ Fairtrade Development Plan ร่วมกันในแต่ละปี เพื่อการเสริมสร้างอำนาจและพัฒนาความก้าวหน้าในการผลิตและการค้าขององค์กรผู้ผลิตและผู้ผลิตรายย่อย (Fairtrade International. 2011c)

โดย FLO ได้มีการกำหนดราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของข้าวเปลือกในประเทศไทย ดังนี้

Table 1 Fairtrade Minimum Price of Paddy of Thailand determined by Fairtrade Labelling Organizations International (FLO) since 2012-2018

Item	Price (THB/Kg)
1. Conventional Thai long grain paddy	9.39
2. Organic Thai long grain paddy	10.18
3. Conventional jasmine paddy	14.36
4. Organic jasmine paddy	15.66
5. Organic red jasmine paddy	15.66
6. Organic black jasmine paddy	15.66

Source: Fairtrade International, 2018

ในประเด็นของช่องทางกำหนดราคา การมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาและอำนาจในการกำหนดและต่อรองราคานั้น จากข้อมูลทางเอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในขั้นตอนของการกำหนดราคาขั้นต่ำ FLO ไม่ได้มีช่องทางและให้โอกาสการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาแก่ชาวนารายย่อย และการกำหนดราคาขั้นต่ำไม่ได้ถูกกำหนดโดยชาวนารายย่อย แต่ถูกกำหนดโดย FLO ซึ่งเป็นหน่วยงานในการรับรองมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรม แม้ว่า FLO จะมีการสัมภาษณ์ข้อมูลต้นทุนการผลิตกับชาวนารายย่อย แต่หลักการของการคำนวณราคาขั้นต่ำก็ยังคงอยู่บนการตัดสินใจของ FLO อีกทั้ง แม้ว่า FLO จะเปิดโอกาสไว้ว่า ชาวนารายย่อยยังคงสามารถจะปรับเปลี่ยนราคาซื้อขายได้ ถ้าสามารถเจรจาตกลงกับผู้ค้าได้ ซึ่งดูเหมือนว่า FLO ยังเปิดโอกาสให้ชาวนารายย่อยมีช่องทางและสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดและต่อรองราคากับผู้ค้า แต่โอกาสในการกำหนดราคาดังกล่าว เป็นโอกาสที่ได้รับภายหลังจากที่ราคาขั้นต่ำของ FLO ได้กำหนดไว้แล้ว ซึ่งไม่ได้ประกันว่า ชาวนารายย่อยจะมีความสามารถในการใช้โอกาสดังกล่าวต่อรองกับผู้ค้าและได้รับราคาที่เป็นธรรม นอกจากนี้ จากข้อมูลราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของข้าวเปลือกใน

ประเทศไทยข้างต้น ยังพบว่า FLO ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนราคาขั้นต่ำตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจตามที่ FLO อ้างไว้ เนื่องจาก ราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของข้าวเปลือกในปัจจุบัน ยังคงเป็นราคาที่ถูกระบุไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ประกาศรับจำนำข้าวในราคาตันละ 15,000 บาท (หรือ กิโลกรัมละ 15 บาท)

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ขานารายย่อยในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมชาติของประเทศไทย จำนวน 67 คน ในเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2560 (ค.ศ. 2017) ซึ่งส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 40.3 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และประมาณร้อยละ 56.7 มีระดับการศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษา พบว่า แม้ว่าเงื่อนไขของ FLO ในหลักการข้อที่ 4 เรื่อง Business and Development ของมาตรฐานผู้ผลิตที่ระบุว่ากลุ่มองค์กรผู้ผลิตต้องมีการจัดประชุมสมาชิกใหญ่ปีละ 1 ครั้ง เพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินการแฟร์เทรด อาทิ การหารือเรื่องราคาซื้อขายสินค้ากับสมาชิก และการหารือเกี่ยวกับการจัดทำ Fairtrade Development Plan ร่วมกันในแต่ละปี เพื่อการเสริมสร้างอำนาจและพัฒนาความก้าวหน้าในการผลิตและการค้าขององค์กรผู้ผลิตและผู้ผลิตรายย่อย จะดูเหมือนว่าอาจเป็นช่องทางและการให้โอกาสสมาชิกขานารายย่อยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและเจรจาต่อรองราคาซื้อขายข้าวเปลือกได้ผ่านการประชุมสมาชิกใหญ่อ้างไว้ แต่ในทางปฏิบัติ กลับพบว่า ช่องทางและโอกาสที่ถูกให้ดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกใช้มีประสิทธิภาพ เนื่องจาก การหารือและการเจรจาต่อรองราคาในการประชุมสมาชิกใหญ่ เป็นการเจรจาต่อรองราคาระหว่างคณะกรรมการกลุ่มองค์กรผู้ผลิตและสมาชิกขานา มากกว่าที่จะเป็นการเจรจาหารือเรื่องราคากับผู้ค้าโดยตรง เมื่อคณะกรรมการกลุ่มได้ข้อสรุปและข้อตกลงเรื่องราคาแล้ว คณะกรรมการกลุ่มจึงจะนำเรื่องไปเจรจาท้าทายกับผู้ค้าอีกต่อหนึ่ง ซึ่งก็ไม่ได้ประกันว่าข้อสรุปและข้อตกลงเรื่องราคาของสมาชิกขานาจะถูกเจรจาต่อรองกับผู้ค้าเป็นผลสำเร็จ อีกทั้ง ผู้นำของกลุ่มองค์กรผู้ผลิตส่วนใหญ่ยังให้ข้อมูลว่า เงื่อนไขเรื่องราคาขั้นต่ำของ FLO ไม่ได้ช่วยเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาแก่ขานารายย่อย

มากนัก เนื่องจาก เกณฑ์การพิจารณาเรื่องราคาข้าวยังคงอิงอยู่กับราคาตลาดมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้น เงื่อนไขเรื่องราคาขั้นต่ำของ FLO ก็ไม่ได้ถูกบังคับใช้กับผู้ค้าโดยตรงด้วย โดยเงื่อนไขเรื่องราคาขั้นต่ำของข้าว FLO ได้กำหนดเฉพาะราคาขั้นต่ำของข้าวเปลือก ไม่ได้กำหนดราคาขั้นต่ำของข้าวสารไว้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาที่กลุ่มองค์กรผู้ผลิตจะต้องขายข้าวให้กับบริษัทผู้ค้า บริษัทผู้ค้าส่วนใหญ่ไม่ได้รับซื้อเป็นข้าวเปลือก แต่จะรับซื้อเป็นข้าวสาร ดังนั้น แม้ว่า FLO จะกำหนดให้ผู้ค้าลำดับแรกเป็นผู้จ่ายราคาขั้นต่ำให้กับผู้ผลิต แต่ในทางปฏิบัติจริง ดูเหมือนว่าผู้ค้าลำดับแรกจะไม่ใช้บริษัทผู้ค้า แต่กลายเป็นกลุ่มองค์กรผู้ผลิตที่ทำหน้าที่รับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกขานารายย่อย ส่งผลให้การกำหนดราคาข้าวระหว่างกลุ่มองค์กรผู้ผลิตและผู้ค้าเป็นการหาซื้อและตกลงราคากันบนพื้นฐานของราคาข้าวสารในตลาดมากกว่า ราคาขั้นต่ำของข้าวเปลือกที่ FLO กำหนด ดังนั้น เมื่อเวลาที่ราคาตลาดของข้าวสารมีราคาตกลงมาก กลุ่มองค์กรผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องยอมปรับราคาขั้นต่ำในการรับซื้อข้าวเปลือกของขานาตลาดลง หรือเปลี่ยนไปใช้เงื่อนไขราคาที่อยู่บนพื้นฐานของการเจรจาตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายแทน เนื่องจาก ถ้ากลุ่มองค์กรผู้ผลิตรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกขานารายย่อยในราคาขั้นต่ำที่มีราคาสูงกว่าราคาตลาดมากเกินไป และไม่สามารถจำหน่ายได้ กลุ่มองค์กรผู้ผลิตก็จะเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงต่อการขาดทุนและไม่สามารถอยู่รอดได้ เมื่อกลุ่มองค์กรผู้ผลิตไม่สามารถอยู่รอดได้ สมาชิกขานาก็อาจจะไม่สามารถอยู่รอดได้เช่นกัน

ยิ่งไปกว่านั้น จากการสังเกตการณ์การประชุมสมัชชาใหญ่ ยังพบว่าสมาชิกขานารายย่อยที่เข้าร่วมประชุมแทบจะไม่แสดงความคิดเห็นใดๆ ทั้งสิ้นในการประชุม สมาชิกขานารายย่อยส่วนใหญ่เพียงแคร์รับฟังข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารกลุ่มเท่านั้น มากไปกว่านั้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างขานารายย่อยเกี่ยวกับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ตลาดข้าว ราคาตลาดข้าว และขบวนการการค้าที่เป็นธรรม ยังพบข้อมูลว่า ประมาณร้อยละ 90 ของขานารายย่อยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ไม่มีความรู้และข้อมูลดังกล่าว โดยจากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มองค์กรผู้ผลิตเกี่ยวกับปัญหาของการไม่รู้ข้อมูลดังกล่าวของขานารายย่อย

ผู้นำกลุ่มองค์กรผู้ผลิตให้ข้อมูลว่า กลุ่มองค์กรผู้ผลิตได้มีการจัดทำเอกสารข้อมูลความรู้ต่างๆ ให้กับสมาชิกชวานาอยู่ตลอดเวลา รวมถึงในการประชุมสมาชิกใหญ่ปีละ 1 ครั้ง คณะกรรมการบริหารกลุ่มก็ได้มีการสรุปข้อมูล และแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลในที่ประชุมทุกปี เนื่องจาก เป็นข้อบังคับที่ FLO กำหนดไว้ แต่สมาชิกชวานารายย่อยส่วนใหญ่ก็ไม่ได้สนใจที่จะศึกษาและรับฟังข้อมูลดังกล่าว ในเวลาเดียวกันชวานารายย่อยส่วนหนึ่งกลับให้ข้อมูลว่า พวกเขาไม่สามารถอ่านหนังสือได้ และข้อมูลที่ได้รับฟังมาก็ยากเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ อีกทั้ง พวกเขารู้สึกพอใจและยอมรับได้กับราคาที่ถูกเสนอโดยกลุ่มองค์กรผู้ผลิตแล้ว แม้ว่าราคาดังกล่าวจะไม่ครอบคลุมต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของเขาก็ตาม เนื่องจาก ราคาขั้นต่ำที่ถูกเสนอมามีราคาที่สูงกว่าราคาตลาด หากพวกเขาเจรจาต่อรองราคามากไปกว่านี้ ก็เกรงว่ากลุ่มองค์กรผู้ผลิตและกลุ่มบริษัทผู้ค้าจะไม่ยอมรับการซื้อข้าว ข้อมูลในส่วนนี้ จึงชี้ให้เห็นว่า นอกจากเงื่อนไขราคาขั้นต่ำ และกระบวนการในการเจรจาต่อรองราคาของการค้าที่เป็นธรรมตามที่ FLO กำหนดไม่ได้ถูกบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ได้ช่วยเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาให้แก่ชวานารายย่อยแล้ว ในเวลาเดียวกัน ชวานารายย่อยเองก็ดูเหมือนว่า อาจจะไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะใช้เงื่อนไขของการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงช่องทางและโอกาสของระบบการค้าที่เป็นธรรม เพื่อการสร้างประโยชน์ให้กับตัวเองได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

ในประเด็นที่ว่าราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดที่ FLO กำหนดเป็นราคาที่ครอบคลุมต้นทุนการผลิตของชวานารายย่อยในประเทศไทยหรือไม่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับต้นทุนการผลิตและรายได้จากการจำหน่ายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้กับกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวในขบวนการการค้าที่เป็นธรรม พบว่า ต้นทุนการผลิตข้าวของชวานารายย่อยของแต่ละกลุ่มองค์กรผู้ผลิต และแต่ละครัวเรือนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูก ขนาดของพื้นที่ในการเพาะปลูก จำนวนแรงงานในครัวเรือน อายุของชวานา และจำนวนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่แล้ว เช่น จำนวนเครื่องจักรการผลิต และจำนวนวัวและควายเป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยรวม พบว่า ชวานารายย่อยมี

ต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ยต่อไร่ไม่เกิน 3,500 บาท ซึ่งมีต้นทุนต่ำกว่าต้นทุนการผลิตข้าวเคมีโดยเฉลี่ยต่อไร่อยู่ที่ 5,270 บาท (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2559) และเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตข้าวทั้งหมด ทั้ง ต้นทุนการผลิตข้าวเหนียวอินทรีย์ กข. 6 และต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ กข. 105 กับข้อมูลรายได้จากการจำหน่ายข้าวเปลือกหอมมะลิอินทรีย์ กข. 105 ให้กับกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าที่เป็นธรรม พบว่า รายได้จากจำหน่ายข้าวของชาวนารายย่อยที่เข้าร่วมในขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงครอบคลุมต้นทุนการผลิตทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ของข้อมูลนี้ เป็นผลมาจากการคำนวณข้อมูลต้นทุนการผลิต เฉพาะต้นทุนชัดแจ้ง (explicit costs) ซึ่งเป็นต้นทุนที่ชาวนาได้จ่ายเป็นต้นทุนไปจริง เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ที่ชาวนาซื้อมา ค่าปุ๋ยที่ชาวนาซื้อมา และค่าจ้างแรงงานจากภายนอก อันได้แก่ ค่าจ้างเตรียมดิน และค่าจ้างเก็บเกี่ยว เป็นต้น โดยชาวนารายย่อยไม่ได้คำนวณต้นทุนแฝง (implicit costs) ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่เกิดจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตัวเองเข้าไปในต้นทุนการผลิตด้วย เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ที่ชาวนาผลิตเองจากมูลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เก็บได้จากไร่ตัวเอง ค่าเสื่อมของวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่ตัวเองเป็นเจ้าของ รวมถึง ค่าคมนาคมขนส่งโดยใช้รถของตัวเอง เป็นต้น นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ข้อมูล ยังพบว่า ชาวนารายย่อยผู้ให้ข้อมูลไม่เคยทำบัญชีรายรับรายจ่าย และไม่ได้มีการจำแนกข้อมูลการผลิตข้าวที่ตนผลิตไว้เพื่อการบริโภคและข้อมูลการผลิตข้าวที่ตนผลิตไว้เพื่อการจำหน่าย ข้อมูลที่ถูกให้โดยชาวนารายย่อยส่วนใหญ่ เป็นข้อมูลประมาณการที่ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนนึกและจำได้ อีกทั้ง ชาวนารายย่อยยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า รายได้แต่ละปีของพวกเขาจากการจำหน่ายข้าวให้กับกลุ่มองค์กรผู้ผลิตก็ไม่มีแน่นอน เนื่องจาก การเพาะปลูกข้าวยังคงขึ้นอยู่กับปัจจัยของสภาพภูมิอากาศที่จะส่งผลกระทบต่อปริมาณของผลผลิตข้าวและคุณภาพของข้าวที่ได้ในแต่ละปี ในบางปีที่ผลผลิตและคุณภาพข้าวของชาวนารายย่อยต่ำมาก แม้ว่าจะใช้ต้นทุนการผลิตเท่าเดิม แต่รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตก็ไม่ได้ครอบคลุมต้นทุนการผลิต ดังนั้น

ข้อมูลต้นทุนการผลิต และข้อมูลรายได้จากการจำหน่ายข้าวของชาวนารายย่อยที่เข้าร่วมขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ อาจจะไม่ได้สะท้อนต้นทุนการผลิตและรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยอย่างแท้จริง และดังนั้น ราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดที่ FLO กำหนดจึงไม่สามารถประเมินได้ว่าครอบคลุมต้นทุนการผลิตของชาวนารายย่อยหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ด้วยราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดที่ FLO กำหนด ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์การผลิตในแต่ละปี ก็มีแนวโน้มสูงว่า ราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดอาจจะไม่ได้ครอบคลุมต้นทุนการผลิตที่แท้จริงเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้นทุนผันแปร (variable costs) ต่างๆ

อีกทั้ง แม้ว่า FLO ได้กำหนดราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของข้าวเปลือกหอมมะลินทรีย์ไว้ที่ราคา กิโลกรัมละ 15.66 บาท แต่ด้วย FLO กำหนดว่าราคาขั้นต่ำอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามที่อธิบายข้างต้น จึงส่งผลให้กลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวแต่ละกลุ่มรับซื้อข้าวเปลือกหอมมะลินทรีย์จากชาวนารายย่อยที่เป็นสมาชิกของกลุ่มในระดับราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดที่แตกต่างกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า บางกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวรับซื้อข้าวเปลือกหอมมะลินทรีย์ในราคาขั้นต่ำที่กิโลกรัมละ 13 บาท และบางกลุ่มรับซื้อในราคาขั้นต่ำที่กิโลกรัมละ 14.30 บาท ในขณะที่บางกลุ่มยังคงรับซื้อข้าวตามราคาขั้นต่ำที่ FLO กำหนดที่ราคา กิโลกรัมละ 15.66 บาท ความแตกต่างของราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของแต่ละกลุ่มองค์กรผู้ผลิตนี้ กลุ่มองค์กรผู้ผลิตให้ข้อมูลว่า นอกจากเป็นผลมาจากการเจรจาหรือเรื่องราคาการซื้อขายข้าวสารกับผู้ค้า ที่แต่ละกลุ่มมีการตกลงกับผู้ค้าแตกต่างกันแล้ว ยังเป็นผลมาจากการที่แต่ละกลุ่มองค์กรผู้ผลิตข้าวมีเกณฑ์ในการกำหนดระดับความขึ้นของข้าวที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ระดับราคาขั้นต่ำของข้าวถูกรับซื้อแตกต่างกันด้วย ซึ่ง FLO ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องระดับความขึ้นของข้าวไว้ ข้อมูลในส่วนนี้ จึงแสดงให้เห็นว่า นอกจากราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของ FLO จะไม่สามารถประกันได้ว่าครอบคลุมต้นทุนการผลิตของชาวนารายย่อยหรือไม่ ราคาขั้นต่ำแฟร์เทรดของ FLO ก็ไม่ใช่ราคาที่ชาวนารายย่อยในขบวนการการค้าที่เป็นธรรมทุกคนและทุก

กลุ่มจะได้รับอย่างเท่าเทียมกันด้วย ขวานารายย่อยในขบวนการการค้าที่เป็นธรรมอาจจะได้รับผลประโยชน์จากการค้าที่เป็นธรรมแตกต่างกัน แม้ว่าพวกเขาจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่างๆของ FLO เช่นเดียวกัน

นอกจากนั้น ในประเด็นอุปสรรคและปัญหาอื่นๆ ของขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมของประเทศไทย ทุกกลุ่มองค์กรผู้ผลิตให้ข้อมูลว่า ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีค่าใช้จ่ายสูง ในขณะที่ความสามารถและสัดส่วนของการตลาดของการค้าที่เป็นธรรมที่ยังคงมีสัดส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับตลาดปกติ และกฎเกณฑ์และข้อบังคับของการรับรองการค้าที่เป็นธรรมที่ยุ่งยาก อีกทั้ง การจ่ายค่าตรวจสอบรับรองการค้าที่เป็นธรรมในแต่ละปีก็มีความเสี่ยง เนื่องจาก กลุ่มองค์กรผู้ผลิตจะต้องถูกตรวจสอบและชำระค่าตรวจสอบรับรองการค้าที่เป็นธรรมก่อนที่จะจำหน่ายสินค้า ดังนั้น แม้ว่าจะผ่านการตรวจสอบรับรองและชำระค่าตรวจสอบรับรองการค้าที่เป็นธรรมแล้ว ก็ไม่ได้ประกันว่า กลุ่มองค์กรผู้ผลิตจะสามารถจำหน่ายสินค้าการค้าที่เป็นธรรมได้

ผลการศึกษา จึงแสดงให้เห็นว่า ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยไม่ได้ช่วยเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารให้แก่ขวานารายย่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาแก่ขวานารายย่อย โดยสาเหตุที่ปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยไม่บรรลุผล อาจอธิบายได้ว่า เป็นผลมาจากขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีข้อจำกัด เช่นเดียวกับข้อถกเถียงของงานศึกษาที่มีมาอยู่ก่อน คือ ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงทำงานอยู่ภายใต้ห่วงโซ่อุปทานเดียวกันกับระบบการค้าเสรี ส่งผลให้การกำหนดราคาสินค้าในระบบการค้าที่เป็นธรรมยังคงต้องเป็นไปตามกลไกตลาด และขวานารายย่อยยังคงต้องเผชิญกับปัญหาการแข่งขันทางการผลิต อีกทั้งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และผู้บริโภค ของขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย นอกจากจะไม่ได้ถูกจัดการให้มีความเท่าเทียมเพิ่มขึ้นแล้ว ยังดูเหมือนว่าขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้ค้าสามารถหาผลประโยชน์ได้เพิ่มขึ้นด้วย ผลการศึกษาจึงสะท้อนให้

เห็นว่า การค้าในระบบการค้าที่เป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นการค้าสินค้าประเภทใด อาทิ สินค้าอาหารหลัก หรือสินค้าอาหารทั่วไป หรือการค้าสินค้าภายใต้ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมขบวนการใด ทราบว่าปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงทำงานอยู่ในห่วงโซ่อุปทานเดียวกันกับระบบการค้าเสรี ปฏิบัติการดังกล่าวก็มีแนวโน้มว่าอาจจะไม่ได้ช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมทางการค้าและการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยมากนัก

อย่างไรก็ตาม นอกจากข้อจำกัดของระบบการค้าเสรีที่ยังคงทำงานภายใต้ระบบการค้าเสรีแล้ว ผู้ศึกษา พบว่า ข้อจำกัดของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยซึ่งแตกต่างจากงานศึกษาอื่นที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ และอาจถือว่าเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหาร ก็คือ ขวานรายย่อยยังคงขาดความรู้เกี่ยวกับระบบตลาดและการค้าที่เป็นธรรม และขาดการตระหนักถึงสิทธิและการใช้สิทธิของตัวเอง อันส่งผลให้ขวานรายย่อยยังคงไม่มีอำนาจในการกำหนดราคา และไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกลไกและเงื่อนไขของการค้าที่เป็นธรรมที่ให้โอกาสแก่ขวานรายย่อยได้

แม้ว่าผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมในประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัด และยังไม่สามารถเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหาร โดยการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาให้แก่ขวานรายย่อยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ช่องทางการกำหนดราคา การมีส่วนร่วมกำหนดราคา การมีอำนาจในการกำหนดราคา และการได้รับราคาที่เป็นธรรมซึ่งครอบคลุมต้นทุนการผลิตที่แท้จริง อีกทั้ง ดูเหมือนว่ากฎระเบียบของการค้าที่เป็นธรรมจะลดอำนาจในการกำหนดโดยตัวเองของขวานรายย่อยด้วย เนื่องจาก ขวานรายย่อยยังคงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของการค้าที่เป็นธรรม เพื่อการเข้าถึงตลาดและการจำหน่ายสินค้าในระบบการค้าที่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ผลจากการสัมภาษณ์ ยังพบว่า ขวานรายย่อยยังคงสนับสนุนขบวนการการค้าที่เป็นธรรมในการจัดปัญหาความยากจน เนื่องจาก ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงทำให้ขวานรายย่อยได้รับราคาที่สูงกว่าราคาตลาดที่พวกเขาเคยได้รับและช่วยเพิ่มรายได้ ดังนั้น ขบวนการการค้าที่

เป็นธรรม จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าจะไม่ใช่เครื่องมือที่เพียงพอในการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารให้กับชาวนารายย่อย แต่ก็อาจเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิตและการดำรงชีพของชาวนารายย่อยให้ดีขึ้น ซึ่งอาจอธิบายได้ด้วยแนวคิดการดำรงชีพในชนบทอย่างยั่งยืน (sustainable rural livelihood) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนของการดำรงชีวิตของคนในชนบทโดยรวม มากกว่าที่จะมุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดไปเท่านั้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยยังไม่สามารถเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารให้แก่ชาวนารายย่อย โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในการกำหนดราคาข้าวให้แก่ชาวนารายย่อยได้ เพราะว่า ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยยังไม่ได้สร้างความเป็นธรรมทางการแข่งขันทางการผลิตและการค้าให้แก่ชาวนารายย่อย ชาวนารายย่อยในขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทยยังคงได้รับผลกระทบจากการแข่งขันทางการผลิตโดยผู้ผลิตข้าวในระบบการค้าเสรี และผลกระทบทางด้านราคาจากระบบกลไกตลาด อย่างไรก็ตาม ขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของชาวนารายย่อยในประเทศไทย เนื่องจาก อย่างน้อย ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงเป็นเครื่องมือที่ช่วยจัดหาช่องทางการเข้าถึงตลาดให้แก่ชาวนารายย่อย ซึ่งยังคงช่วยลดผลกระทบของปัญหาการไม่สามารถแข่งขันทางการผลิตและการตลาดของชาวนารายย่อยในระบบการค้าเสรีได้ ทำให้พวกเขา ยังคงมีตลาดทางเลือกที่จะสามารถแข่งขันทางการผลิตและการค้าอยู่บ้าง

สำหรับผลการศึกษาที่ยังคงสะท้อนถึงข้อถกเถียงที่ว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงไม่สามารถหลุดพ้นจากกลไกการทำงานของระบบการค้าเสรี ผู้ศึกษามองว่า ความพยายามปรับเปลี่ยนระบบการค้าให้มีความเป็นธรรม โดยการต่อต้านและออกจากระบบการค้าเสรีอาจจะเป็นไปได้ยาก แต่การสร้างโอกาสเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางการค้าในระบบการค้าเสรีอาจจะเป็นไปได้มากกว่า

ดังนั้น แม้ว่าผลการศึกษจะให้ข้อมูลว่าขบวนการการค้าที่เป็นธรรมยังคงมีข้อจำกัด และไม่ได้ช่วยสร้างความเป็นธรรมทางการค้า รวมถึงการเสริมสร้างอำนาจและความสามารถในการกำหนดและต่อรองราคาให้แก่ผู้ผลิตรายย่อยเนื่องจากข้อถกเถียงดังกล่าว แต่ทว่าผู้ศึกษายังคงมองว่า ขบวนการการค้าที่เป็นธรรมอาจจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของชาวนารายย่อยในอนาคตได้ หากมีการปรับปรุงเงื่อนไข และระเบียบปฏิบัติของการค้าที่เป็นธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมตลอดห่วงโซ่อุปทานในระบบการค้าที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปรับปรุงเงื่อนไขเรื่องราคา และการรับซื้อสินค้าการค้าที่เป็นธรรมทางฝั่งผู้ค้าให้มีความเข้มงวดและรัดกุมเพิ่มขึ้น รวมถึงบังคับใช้กับผู้ค้าได้จริง มิเช่นนั้นแล้ว แม้ว่าผู้ผลิตในระบบการค้าที่เป็นธรรมจะปฏิบัติตามเงื่อนไขการค้าที่เป็นธรรมมากเพียงใด หากเงื่อนไขทางฝั่งผู้ค้ายังคงมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ไปตามกลไกตลาด รวมถึงผู้ค้ายังคงมีสิทธิปฏิเสธที่จะไม่รับซื้อสินค้าได้ ปฏิบัติการของขบวนการการค้าที่เป็นธรรมก็อาจจะไม่สามารถบรรลุผลและไม่ช่วยสร้างประโยชน์อันใดให้กับชาวนารายย่อยนอกจากนั้นแล้ว ชาวนารายย่อยในประเทศไทยเองก็ควรที่จะต้องมีการปรับตัวโดยการพัฒนาความรู้และความสามารถของตัวเอง ทั้งความรู้ความสามารถทางการผลิต และความรู้ความสามารถทางการตลาด รวมทั้ง การตระหนักถึงสิทธิในการกำหนดโดยตัวเองและการใช้สิทธิของตนอย่างมีประสิทธิภาพด้วย อีกทั้ง トラบที่ระบบการในปัจจุบันยังคงถูกครอบงำด้วยระบบการค้าเสรี การเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของผู้ผลิตรายย่อยก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วย เนื่องจาก การพิจารณาการซื้อสินค้าของผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับราคาและคุณภาพของสินค้ามากกว่าความเป็นธรรมทางการค้า ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้ศึกษามองว่าควรมีการศึกษาการเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของผู้ผลิตจากมุมมองของผู้บริโภค และการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือที่ช่วยปรับเปลี่ยนมุมมองทางอาหารของผู้บริโภค เช่น Slow Food Movement หรือ Food Justice Movement ว่าสามารถช่วยเสริมสร้างอธิปไตย

ทางอาหารของผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างไร อันอาจจะช่วยเสริมสร้างสิทธิอธิปไตยทางอาหารของผู้ผลิตเพิ่มขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง การเสริมสร้างอธิปไตยทางอาหารของชาวนารายย่อยภายใต้อิทธิพลของเสรีนิยมใหม่ กรณีศึกษาขบวนการการค้าข้าวที่เป็นธรรมในประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เอกสารอ้างอิง

Agriculture Business Strategies. 1999. **Methods to Price Your Product.**

Http://www.agmrc.org/media/cms/8452_B4C31E4164D0A.pdf.

Accessed 11 September 2017

Bacon, M. Christopher. 2015. “Food Sovereignty, Food Security and Fair Trade: the Case of an Influential Nicaragua Smallholder Cooperative” **Third World Quarterly**. 36(3). 469-488.

Burnett, Kimberly. 2017. **Navigating the Land between Religions: New Perspectives on the Fair Trade and Food Sovereignty Movement Strategies to Challenge International Trade Governance.** PhD Dissertation, Department of Global Governance, University of Waterloo.

Burnett, Kimberly and Sophia Murphy. 2014. “What Place for International Trade in Food Sovereignty?”. **The Journal of Peasant Studies**. 41(6). 1-20.

Chaijaroenwatana, B., Lee B. and Na Songkhla, T. 2002. **Legal Barriers and Development Policies Affecting Poverty of Thai People.**

Research report, King Prajadhipok's Institute. (*in Thai*)

Department of Foreign Trade of Thailand. 2016. **Information of Rice Production Cost of Farmer.**

[Http://www.thairiceinfo.go.th/?page=DataL3.ShowData&codeData=A1008](http://www.thairiceinfo.go.th/?page=DataL3.ShowData&codeData=A1008). Accessed 22 March 2017. (*in Thai*)

Fairtrade International. 2009. **A Charter of Fairtrade Principles.**

[Http://fairtradeadvocacy.org/images/Charter_of_Fair_Trade_principles_EN_v1.2.pdf](http://fairtradeadvocacy.org/images/Charter_of_Fair_Trade_principles_EN_v1.2.pdf). Accessed 25 August 2017.

Fairtrade International. 2011a. **Fair Trade Glossary.**

[Https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/about_fairtrade/2011-06-28_fair-trade-glossary_WFTO-FLO-FLOCERT.pdf](https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/about_fairtrade/2011-06-28_fair-trade-glossary_WFTO-FLO-FLOCERT.pdf). Accessed 25 August 2017.

Fairtrade International. 2011b. **Fairtrade Standard for Small Producer Organizations.**

[Https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/SPO_EN.pdf](https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/SPO_EN.pdf). 22 March. Accessed 25 August 2017.

Fairtrade International. 2011c. **Guideline for Estimating Costs of Sustainable Production.**

[Https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/3.1_Guidance_COSP_EN_2011-11-21.pdf](https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/3.1_Guidance_COSP_EN_2011-11-21.pdf). Accessed 25 August 2017.

Fairtrade International. 2018. **Fairtrade Minimum Price and Fairtrade Premium Table.**

https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/generic-standards/Fairtrade_Minimum_Price_and_Premium_Table_EN_PUBLIC.pdf. Accessed 14 January 2017.

Flocert. n.d. **Search our customer database.**

<https://www.flocert.net/about-flocert/customer-search/>. Accessed 13 January 2017.

Jaffee, Daniel. 2007. **Brewing Justice: Fair Trade Coffee, Sustainability, and Survival.** Berkeley: University of California Press.

La Via Campesina. 2008. **Declaration of Rights of Peasants - Women and Men.** <https://viacampesina.net/downloads/PDF/EN-3.pdf>. Accessed 11 September 2017.

Naylor, Lindsay B. 2014. **Decolonial Autonomies: Fair Trade, Subsistence and the Everyday Practice of Food Sovereignty in the Highlands of Chiapas.** PhD Dissertation, Department of Geography, Graduate School of the University of Oregon.

Oosterveer, Peter and David A. Sonnenfeld. 2012. **Food, Globalization and Sustainability.** New York: Earthscan.

The International Nyéléni Newsletter. 2007a. **Declaration of the Forum for Food Sovereignty, Nyéléni 2007.** <http://nyeleni.org/spip.php?article290>. Accessed 5 March 2017.

The International Nyéléni Newsletter. 2007b. **Nyeleni 2007 Forum for Food Sovereignty.**

https://nyeleni.org/DOWNLOADS/Nyelni_EN.pdf. Accessed 5 March 2017

Sylla, Ndongo Samba. 2014. **The Fair trade Sandal: Marketing Poverty to Benefit the Rich.** London: Pluto Press.

Zerbe, Noah. 2014. “Exploring the Limits of Fair Trade: The Local Food Movement in the Context of Late Capitalism”. In **Globalization and Food Sovereignty: Global and Local Chance in the New Politics of Food.** edited by Andree, Peter et al Canada: University of Toronto Press.